

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ

Гулішевський О.Р.,

студент групи 1АКІТР-266

Вінницький національний технічний університет,

Вінниця, Україна

Білецький Б.С.,

кандидат технічних наук, старший викладач

Вінницький національний технічний університет,

Вінниця, Україна

Анотація. У роботі розглянуто трансформацію ролі педагога в умовах активного впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес. Проаналізовано основні напрями застосування інструментів ШІ у закладах вищої освіти та їхній вплив на функції, професійні компетентності й методи роботи викладача. Визначено перехід від традиційної ролі педагога як основного джерела знань до ролей ментора, фасилітатора та проєктувальника освітнього середовища. Підкреслено, що штучний інтелект має виконувати допоміжну функцію, сприяючи персоналізації навчання, автоматизації окремих процесів та підвищенню ефективності викладацької діяльності.

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, педагог, викладач, трансформація ролі педагога, цифровізація освіти, освітній процес, персоналізація навчання, педагогічні технології.

Abstract. The paper examines the transformation of the teacher's role in the context of the active implementation of artificial intelligence technologies in the educational process. The main areas of AI application in higher education institutions and their impact on teachers' functions, professional competencies, and teaching methods are analyzed. The transition from the traditional role of the teacher as the primary source of knowledge to the roles of

mentor, facilitator, and designer of the educational environment is identified. It is emphasized that artificial intelligence should perform a supporting function, contributing to the personalization of learning, automation of certain processes, and improvement of teaching efficiency.

Keywords: artificial intelligence, education, teacher, lecturer, transformation of the teacher's role, digitalization of education, educational process, personalized learning, educational technologies.

Вступ

У сучасних умовах цифрової трансформації освіти та активного впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) істотно змінюються вимоги до викладацької діяльності. Інтеграція штучного інтелекту в навчальний процес і постійне оновлення відповідних цифрових інструментів зумовлюють потребу у переформатуванні традиційної ролі педагога.

В системі сучасної освіти України широко впроваджується ШІ. На цю тематику багато дослідників присвятили свої праці, зокрема О. Самойленко, О. Ступак, М. Юзик досліджують вплив ШІ на освітній процес, а також можливості цієї технології для поліпшення якості освіти [1], результатом їхніх досліджень став висновок, що засвідчує, що українські заклади вищої освіти стикаються з унікальним комплексом можливостей і бар'єрів під час адаптації штучного інтелекту в умовах сучасних реалій.

М. Мар'єнко та В. Коваленко визначають шляхи інтеграції ШІ в умовах відкритої науки [2], суть їх визначення полягає у тому, що штучний інтелект у синергії з принципами відкритої науки створює нову екосистему у фізико-математичній та загальній освіті, підвищуючи доступність і гнучкість знань.

Р. Гуревич, Л. Коношевський, О. Коношевський, А. Воєвода, С. Люльчак досліджують ризики та переваги застосування ШІ в освіті [3], суть їх дослідження полягає у тому, що інтеграція штучного інтелекту в освіту несе як величезний потенціал для розвитку, так і серйозні ризики, проблеми й виклики (зокрема етичні та методологічні), які потребують зваженого підходу. І. Драч, О. Петроє, О. Бородієнко, І. Регейло, О. Базелюк, Н. Базелюк, О. Слободянюк аналізують організаційні та нормативно-правові аспекти впровадження ШІ в освітній процес [4], результати їх аналізу полягають у тому, що використання систем штучного інтелекту у вищій школі змінює звичні формати викладання та навчання, відкриваючи нові можливості для управління якістю освіти й науково-дослідної роботи.

О. Панухник аналізує вплив ІІІ на організацію освітнього процесу та якість наукових досліджень [5], результатом його аналізу став висновок, що свідчить про те, що застосування генеративного штучного інтелекту студентами та дослідниками вимагає чіткого визначення відповідальних меж і етичних рамок використання контенту, створеного нейромережами.

Практичні аспекти застосування ІІІ та суміжних цифрових технологій у професійній підготовці фахівців розкрито в дослідженнях Г. Марчишак [6], що робить висновок про те, що міждисциплінарна співпраця та інноваційні практики в навчанні дизайнерів є критично важливими для їхньої успішної інтеграції в суміжні креативні індустрії та В. Гук [7], що робить висновок, що перехід на VR- та AR-технології у професійній підготовці (на прикладі медіаіндустрії та художників із гриму) вимагає оновлення освітніх програм і методик, оскільки сучасні цифрові середовища стирають межі між реальним і віртуальним виробництвом. Автори підкреслюють, що впровадження інноваційних технологій сприяє міждисциплінарній взаємодії, розвитку практичних навичок і водночас потребує переосмислення педагогічних ролей викладача. Але в наш час питання трансформації ролі педагога, в епоху ІІІ залишається відкритим. Мета дослідження — провести огляд досліджень щодо трансформації ролі педагога в епоху штучного інтелекту в освітній процес.

Результати досліджень

Застосування технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти охоплює різні складові освітньої та наукової діяльності. Інструменти ІІІ можуть використовуватися для створення й удосконалення навчальних матеріалів, автоматизації окремих процедур оцінювання, аналізу результатів навчання та формування зворотного зв'язку. Важливого значення набуває також персоналізація освітнього процесу, за якої цифрові системи допомагають урахувати рівень підготовки, потреби та навчальний прогрес здобувачів. У науковій роботі ІІІ може бути допоміжним засобом для пошуку й опрацювання інформації, аналізу даних та роботи з науковими текстами за умови дотримання принципів академічної доброчесності. Приклади сфер для яких здобувачі вищої освіти використовують засоби ІІІ відображено у статистиці відповідей на опитування з відповідною тематикою (рис. 1).

Рис. 1. Відповіді здобувачів щодо використання під час навчання інструментів ШІ [5]

Використання адаптивних цифрових технологій дає змогу формувати більш індивідуалізоване освітнє середовище. На основі даних про навчальну діяльність здобувача такі системи можуть сприяти добору змісту, рівня складності завдань і темпу опрацювання матеріалу відповідно до його потреб. За таких умов викладач не втрачає своєї провідної педагогічної ролі, однак характер його роботи змінюється: поряд із передаванням знань дедалі більшого значення набувають проектування навчальної взаємодії, педагогічний супровід і створення умов для самостійного навчання здобувачів освіти [2].

Інтеграція інструментів штучного інтелекту в освітній процес змінює співвідношення між інформаційною та педагогічною функціями викладача. Оскільки цифрові системи здатні швидко здійснювати пошук, структурування та генерування інформації, завдання педагога дедалі менше зводиться лише до її передавання. Натомість посилюється роль викладача як ментора, який допомагає здобувачеві визначати освітні цілі, критично оцінювати отриману інформацію, усвідомлювати власний навчальний прогрес і поступово розвивати здатність до самостійної організації навчання [8].

Зміна функцій викладача потребує відповідного розвитку його професійних компетентностей. Окрім загальної цифрової грамотності, сучасному науково-педагогічному працівникові необхідно розуміти базові принципи роботи систем штучного інтелекту, критично оцінювати результати їх застосування, усвідомлювати можливі ризики та визначати доцільні способи використання таких технологій у навчанні й науковій діяльності. Це посилює потребу в систематичному професійному розвитку викладачів та оновленні програм підвищення кваліфікації. Одночасно трансформуються й методи навчання: традиційні форми дедалі частіше поєднуються зі змішаним, проблемно-орієнтованим і проєктним навчанням, у межах яких викладач виконує більш консультативну,

аналітичну та координаційну функції. У табл. 1 узагальнено основні виклики та ризики впровадження інструментів ІІІ в закладах освіти.

Табл. 1 – Основні виклики та потенційні ризики застосування ІІІ у вищій освіті [3]

Виклик / ризик	Зміст та прояви	Потенційні наслідки для освітнього процесу	Роль викладача в мінімізації ризиків
Загрози академічної доброчесності	Застосування генеративних інструментів ІІІ для некоректного виконання навчальних і наукових завдань, плагіат, підміна авторства	Зниження якості освітніх результатів, девальвація оцінювання, порушення етичних стандартів	Формування правил застосування ІІІ, розроблення альтернативних форм оцінювання, розвиток академічної культури
Ризик зниження когнітивної активності здобувачів	Надмірна залежність від ІІІ під час виконання навчальних завдань, зменшення самостійного аналізу та творчої діяльності	Поверхневе засвоєння знань, послаблення критичного та аналітичного мислення	Стимулювання проблемноорієнтованого навчання, контроль рівня самостійності здобувачів
Етичні та правові обмеження застосування ІІІ	Порушення конфіденційності даних, авторських прав, відсутність чітких нормативних регламентів	Юридичні ризики для ЗВО, зниження довіри до цифрових інструментів	Дотримання етичних стандартів, інтеграція норм академічної доброчесності та правового регулювання
Психологічний і професійний спротив викладачів	Побоювання втрати професійної ролі, недостатній рівень цифрових та ІІІ-компетентностей	Гальмування інноваційних процесів, формальний характер цифровізації	Підвищення кваліфікації, формування позитивної мотивації та підтримка професійної адаптації

Водночас актуалізується фасилітативна функція педагога. Викладач має організовувати таку навчальну взаємодію, у якій використання ІІІ підпорядковується визначеним освітнім цілям, а не замінює повноцінну роботу здобувача. До його завдань належать координація спільної діяльності, стимулювання пізнавальної активності, добір доцільних цифрових інструментів і поєднання їх із традиційними та інноваційними методами навчання. Таким чином, педагог стає не лише носієм предметних знань, а й організатором освітнього середовища, у якому технологічні засоби використовуються відповідно до педагогічної мети [8].

Висновок

Було проведено огляд досліджень щодо трансформації ролі педагога в епоху штучного інтелекту. Виявлено, що інтеграція інструментів ІІІ у викладацьку діяльність дає можливість педагогу модернізувати освітній процес, в якому в свою чергу буде розділятися людський і технічний аспекти. І ІІІ буде розглядатися як допоміжний інструмент в роботі педагога.

Література

1. Самойленко О. А., Ступак О. П., Юзик М. А. Можливості та виклики штучного інтелекту для закладів вищої освіти України. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 60. С. 140–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.28>.
2. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. Вип. 1 (38). С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>.
3. Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л., Воевода А. Л., Люльчак С. Ю. Інтеграція штучного інтелекту в сферу освіти: проблеми, виклики, загрози, перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 72. С. 171–186. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-72-170-186>.
4. Драч І., Петрос О., Бородієнко О., Регейло І., Базелюк О., Базелюк Н., Слободянюк О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Університети і лідерство*. 2023. № 15. С. 66–82. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>.
5. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ІІІ. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83). С. 202–211. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.202.
6. Marchyshak H. Innovative educational practices in the professional training of designers for collaboration with other creative industries. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 24. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17533021>.
7. Guk V. Professional training of makeup artists in the film industry in the transition to VR and AR technologies. *Sciences of Europe*. 2025. № 166. Р. 33–38. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15654500>.
8. Кочергіна С. Трансформація викладацької діяльності в умовах інтеграції інструментів ІІІ в освітній процес закладів вищої освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18622567>.